

Rónai Zoltán: Az esküdtszék kérdése és a magyar esküdtbíróági reform*

I. Az esküdtszék problémája

királysértési törvény a királysértési pereknek és az igaztási pereknek jelentékeny részét kiveszi az esküdtszék hatásköre alól. Az esküdtbíróági reformról szóló javaslat erősen megszükkíti az esküdtszék jogkörét.

E változtatások rugóinak a felfedése nem okoz különös nehézséget.

Az esküdtszék a kontinensen mindenütt a forradalom intézménye volt. Ahogy az ellenforradalom uralomra jut, iparkodik az esküdtszéket eltörölni, vagy hatályosságát csökkenteni. Napoleon államtanácsában körülbelül ugyanazokat a dolgokat vetik az esküdtszék szemére, mint a mai magyar képviselőházban. Az államtanács 1804. június 5-i ülésén Simeon az esküdtszék ítélkezését tudatlannak, ösztönszerűnek nevezi, rámutat arra, hogy az ügyesebb esküdt magával ragadja a többieket. Cambacéres kifejti, hogy az esküdtszék kegyelmet gyakorol, Dupuy a gyakori felmentésekkel, Portalis a közvéleménytől való függés vádjával harcol az esküdtszék ellen.** De e közvéleménytől úgy látszik nemcsak az esküdtszék, de Napoleon is függött. Az esküdtszéket nem törli el, de a politikai bűncselekményeket elvonja a jury elől. Franciországbán a reakció minden erőteljesebb hulláma megszükkíti az esküdtszék hatáskörét és nagyobb befolyást biztosít a kormánynak az esküdtszék megalakítására. A német és az osztrák ellenforradalomnak is használatos fegyvere az esküdtszék korlátozása vagy eltörlése. Oroszországban különösen a Sassulitsch-féle merénylet óta jár a rúd az esküdtszékre. Sassulitsch Vera megöli Trepoffot, Pétervár rendőrfőnökét. Az esküdtszék felmenti. Az eredmény: sajtóperek, mindennemű politikai perek, így a hivatalnokok visszaéléseire vonatkozóak is, elvonatnak az esküdtszék hatásköre alól. Az orosz és a magyar felfogás csodálatosképpen egyező. Az esküdtzéki törvény indokolásában az orosz birodalmi tanács a következőket mondja: „Az állam és államfenntartó elemek ellen irányuló bűn-

* A Társadalomtudományi, Társaság f. évi október hó 22-i ülésén tartott előadás az igazságügyi bizottság és a képviselőház tárgyalásai következtében szükségessé vált módosításokkal.

** L. Alfred von Weinrich: *Beamtete und nicht beamtete Strafrichter in Frankreich und Deutschland*. Zeitschrift für die gesammte Strafrechtswissenschaft 15 kötet.

cselekmények sokkal súlyosabbak és veszélyesebbek, mint a többi bűncselekmények ha ily körülmények közt az esküdtekre bízónok oly bűncselekmények felett való döntést, melyeket sokszor derék emberek is helytelenül ítélnek meg, akkor az állam, a társadalom, a hatalom meg volna fosztva minden védelemtől.”* Azt azonban, ha jól tudom még Oroszországban sem állították, amit az esküdszéki vita alkalmából egy magyar képviselő hangoztatott, t. i. hogy politikai perek azért sem valók az esküdszék elé, mert a bírák politikai szempontból sokkal elfogulatlanabbak, mint az esküdtek!

Ami az esküdszék korlátozására, illetőleg eltörlésére irányuló törekvésnek egyik fontos motívuma ma, az volt, különösen a kontinensen a behozatalának is egyik fontos indító oka. El akarják törölni, mert kevésbé alkalmas a politikai üldözésre. Behozták hosszas küzdelem után, mert alkalmasnak találták a politikai üldözés meggátolására.

Az abszolutizmus büntető perében az igazságszolgáltatás csaknem korlátlanul a hatalom kezében volt. Pusztá gyanú vagy valamely hatalmas úr elfogató parancsa elegendő volt bárkinek a letartóztatására. A bíró s a vádló személye alig volt elválasztva. A tagadó vádlottal szemben a tortúra eszközeit alkalmazták. A bíró titkos eljárás után az akták alapján ítelt. Önkényét egy kissé mérséklik a bizonyítás szigorú szabályai. A kegyetlen eljárást rendszerint szigorú büntetések követik. A tömegek kegyetlenségei a francia forradalom idején némelyek szerint összefügnnek azzal az eldurvító hatással, amelyet a halálbüntetések kegyetlensége idézett elő.

A kormányhatalom s a bíróságok közti viszonyra egy jellemző adat. Colbert kereskedelmi flottát akar. A király ráír a bíróságokra: inkább gályarabságra ítéljenek, mint halálra. 1663-ban a toulousei felsőbíróság mentegetődzik: nem tud elég gályarabot szállítani, de reméli, a hiányt majd kipótólják az alsóbíróságok.

Baumgarten Izidor, aki igen elégedett a mi korunk hivatalnokbíráival, így jellemzi esküdszéki tanulmányaiban az *ancien regime* bíróságát: „Míg egyrészt ... a legártalmatlanabb polgár sem érezhette magát biztonságban, másrésztől rangi előjogaik által védelmezve, a legnagyobb gonosztevők büntetlenül dacolhattak a büntető igazságszolgáltatással. „**

Ennek a büntető igazságszolgáltatásnak a megszüntetése, egyik legfontosabb követelése volt a reformereknek. El kell választani a vádlót a bírótól. Objektívebbé kell tenni a bírót. A titkos, aktákon nyugvó eljárás alakuljon át nyilvánossá, szóbelivé és közvetlenné. A tortúra, a szigorú bizonyítási szabályok helyébe lépjen a bizonyítékok szabad mérlegelése. A kormánytól függő hivatalnokbírák ítélkezése helyébe a szabad polgárok igazságszolgáltatása. Ezek a kívánások formálták át az abszolutizmus büntetőperét.

Senkise vonja ma kétségbe, hogy ebben az átalakító munkában, az abszolutizmus bűnperének az elseprésében jelentős sze-

* L. N. Schdanoff: Die Gerichtsreform in Russland. Mitteilungen der internationalen kriminalistischen Vereinigung 15 kötet, 1 füzet.

** Büntetőjogi tanulmányok. I. k. 81. o.

repe volt az esküdszéknek. Csakhogy ma más társadalomban élünk! Az esküdszéknek megvolt a maga történelmi hivatása — mondják, — segített elsöpörni az abszolutizmus büntetőperét, de ma már nincs társadalmi feladata, szerepét eljátszotta. „A mór megtette kötelességét, a mór mehet”, mondja Ihering s mondják a vele hasonlóan gondolkodók az esküdszékre.

Megtette-e a mór kötelességét, megszűntek-e már azok a társadalmi előfeltételek, amelyek az esküdszék megalkotását indokoltá tették, ez az esküdszék tulajdonképpeni problémája. Ha igen, akkor igaza van a kormány javaslatának, amely kíméletesen oly formák közt szünteti meg az esküdszék életét, hogy a gyengébbek azt hiszik, még nem halt meg. Ha nem, akkor a javaslat az alkotmánynak s az igazságszolgáltatás helyességének még mindig értékes biztosítékától fosztott meg bennünket.

Az esküdszék a múltban ellenszere volt a politikai üldözésnek. Erőltessük meg a fantáziánkat s tegyük mi is azt, amit az igazságügyminiszter úr javasolt a képviselőházban: „gondoljunk arra az eshetőségre, hogy akadni fog egy kormány, amely hatalmi törekvései érvényesítéséért üldözni fog ártatlanokat.” Ennek a törekvésének gátja lesz többek között — így szól a felelet — bíránk függetlensége.

Ha a függetlenség szempontjából összehasonlítjuk a francia abszolutizmus bíróját a mai bíróval, ez az összehasonlítás nem üt ki feltétlenül a mai bíró javára. A régi francia bíró vétel vagy öröklés címén jogot szerzett állására. A mai bírót az állam nevezi ki. Már a kinevezésnél megválasztja, kit nevez ki. A függetlenség legfőbb biztosítója: az áthelyezhetetlenség. Jelenleg ugyan átmenetileg az sincs meg Magyarországon. De az áthelyezhetetlen bíró is láncszeme egy hierarchiának. Mit ér neki az áthelyezhetetlenség ha nincs meg az előléphetőség? A bírói függetlenség a modern alkotmányos életnek épp oly fikciója, mint a miniszter jogi felelőssége. Valójában egyik sincs meg.

Adminisztratív tekintetben a bíró alárendeltje az igazságügyminiszternek, alárendeltje a maga felettes bírói hatóságának. Mit jelent ez a gyakorlatban? Rubo említi a következő esetet a tizenyolcadik német jogászyűlésen. Három bíró elítélésre, kettő felmentésre szavaz. Az elnök dühösen fordul a felmentő bírákhoz: ha megmaradnak a szavazatuk mellett, különvéleményt jelentek be. Az egyik bíró megszólal: visszavonom a felmentő szavazatom. Az eredmény: négy elítélő, egy felmentő szavazat, kétévi fogház. Ilyen nyíltan ez nem igen szokott megtörténni, de belülről, sokszor csak a tudat alatt, az alárendeltség az ítélethozásnál gyakorta játszik szerepet.

A bíró igazságügyi hivatalnok. Ügyészből gyakran lesz bíró, bíróból ügyész. Az ügyész nyíltan alárendeltje a mindenkori miniszternek. A vádemelési jogát politikai, társadalmi tekintetek irányítják. A nemzetközi büntetőjogi egyesülés német szakosztályának egyik ülésén szó folyt az ügyészség vádemelési jogáról. S ekkor Liszt a keletporoszországi ügyészségről megjegyezte, hogy kétféle mértékkel mér. Egy Hartmann nevű bíró pedig ugyanezekről az ügyészekről azt mondta, hogy futni hagyják a nagy tolvajokat, de

felakasztják a kicsinyeket.* S Keletporoszország társadalmi tekintetben nincs olyan nagyon messze Magyarországtól. A függő ügyészi lélek sem válik át egyszerre független bírói lélekké, ha az ügyész bíróná nevezik ki. A régi foglalkozás lelki nyomai egy könnyen nem enyésznek el. A bíró tényleges függésének a felismerése vitt rá az esküdtszék elvi ellenségei közül is sokat, különösen a kriminológiai iskolának több tagját, hogy politikai perekben követeljék az esküdtszék fenntartását. De hol van a határ? Mindegyik büntetőper lehet politikai per. A kiewi pernél a vád sem állította, hogy a gyilkosságnak politikai motívumai lettek volna. Mégis a per egyike volt az utóbbi idők legnagyobb szerű politikai pereinek.

Nem tekinthető az esküdtszék politikai perekben való hatáskörével szemben alapos ellenérvnek a Vargha Ferencé. Vargha szerint** „sem a múltban nem volt, sem a jelenben nincs s hihetőleg a jövőben sem lesz oly korrumpált kormányunk és szolgálékű bíróságunk, mely az igazságszolgáltatást erkölcstelen politikai célokra akarná felhasználni”. „Ha pedig valaha oly szomorú napokra virrad valamely társadalom, hogy a bűnpörök nagy része politikai motívumokra vezethető vissza: akkor amennyiben autokratikus irányú a hatalmi túltengés, egészen bizonyos, hogy ilyen időkben az uralmon levő hatalomnak első dolga lesz a liberális intézményeket eltörölni; áldozatul esik a sajtószabadság, alkotmányosság, parlamentarizmus és esküdtszék egyaránt”. Esküdtszék nélkül könnyebben boldogul a „hatalmi túltengés”. Ha pedig rá kell fanyalodnia az esküdtszék eltörlésére, vagy korlátozására, akkor le kell vetnie az alkotmányosság álarcat. A sajtószabadságnak s a parlamentarizmusnak is többek között az a jelentősége, hogy eltörlésük vagy korlátozásuk esetén szemléltetővé teszik az abszolutizmus uralmát.

A büntetőpereknek jelentékeny része azonban kétségtelenül nem politikai. Az esküdtszékét előhívó okok a nem politikai büntetőperekben sem szűntek meg,

A bűnvádi perrend tudománya jórészt nem egyéb, mint a büntetőperben szerepet játszó csoportok lélektana. Bizonyos helyzetek vagy foglalkozások minő lelki hatást váltanak ki meghatározott embercsoportokból; minő a vádlott, az ügyész, a bíró, a védő lelki berendezése a büntetőper mai keretében? Ezek a társadalomlélektani kérdések döntik el a bírói szervezet alapvető problémáiban való állásfoglalásunkat.

A hivatalnokbíró foglalkozásának lelki hatásai a büntetőper mostani formája mellett nagyjában ma is azok, mint a francia forradalom előtti időkben, ez az esküdtszék fenntartása mellett szóló legfontosabb érv.

A bíró előtt nagy csomó, gyakran alaptalanul tagadó bűnös fordul meg. Észrevétlenül fejlődik ki lelkében az a tendencia, hogy a vádlottban bűnöst lát. Egy német bíró írja a hivatalos bíróságok fenntartása mellett lándzsát törő cikkében; „Száz vádlott közül kilencven-

* *Mitteilungen der intern. krim. Vereinigung* 16 k. 273. és 287. o.

** Az esküdtszék 14 o.

kilenc csavargó, szokásos büntettes vagy anormális szexuális bűnös.* A bíró úr optikai tévedését csak a bírói foglalkozás lélektana magyarázhatja meg. A vádlottak egy jelentékeny része alkalmi büntettes, sőt ártatlan. A feljelentetteknek körülbelül csak egy negyedrészt ítélik el. Az ügyész a feljelentett esetek felében vádat sem emel. A rendőr és az ügyész talán még jobban látja, mint a bíró: mennyi az alaptalan feljelentés. Az alaptalan büntetőfeljelentés a tisztességtelen versenynek, a létért való elkeseredett küzdelemnek egyik igen gyakran használt fegyvere. Ügyészekről hallunk panaszokat, hogy az alaptalan feljelentések ellen jobban kell küzdeniök, mint az igazi büntettesek ellen.** Ily körülmények között nem kis veszedelem a bíró bűnöstlátó lelki hajlandósága, amelyet Thouret ügyvéd az alkotmányhozó nemzetgyűlésen konstatált s amely ma sem szűnt meg. Aminthogy e lelki tulajdonsággal részben összefüggő igazságügyi tévedések sem szűntek meg napjainkban.

De a hivatalnokbíró nemcsak bűnöst lát a vádlottban, hanem — s itt hangsúlyozom csak tendenciákról van szó s nem minden bíróra érvényes igazságáról — terhet minden ügyben. S ez elsősorban a túlterhelt, mindenféle írásmunkával elhalmozott kontinentális bíróra s nem az angol bíróra vonatkozik. A törekvés: mentül több ügyet mentül rövidebb idő alatt elintézni. Mennél hosszabb valamely eljárás, annál kellemetlenebb. A kormány 1910-es évi jelentésének az a kijelentése: „a felmentő ítélet . . . eléggé számbavehető terhet ró a bíróságra” (396 o.) sok bíró lelkéből beszél. Amit az esküdtszékekkel szemben ellenséges érzületű 1905-ös német kodifikáló bizottság mond a német büntető felelőbírói törvényekre, ez ami hasonló bíróságainkra is érvényes. Mindinkább eltompulnak — mondja a bizottság jelentése — az érdeklődésük az ügyek iránt lanya, a rutinjuk a bizonyítási kérdések sablonos elintézésére vezet.

A gazdaságosság elve a bírói gyakorlatban magyarázza meg részben a beismerés bírói értékelését. A tagadás súlyosító, a beismerés enyhítő körülmény. A legelvetemültebb gonosztevő enyhébb büntetésre számíthat, ha beismer, az alkalmi bűnös súlyosabbra, ha tagad.*** Pedig a beismerés nem jelent általában töredelmességet, a tagadás megátalkodottságot. Beismer gyakran az a gyenge akarátú, aki nem tud védekezni, vagy az, akinek nem használ a tagadás, aki fogházba akar kerülni, mert a szabadban nem tud megélni, aki egy jelentékeny cselekmény beismerésével fontosabbról akarja elterelni a figyelmet. A tagadás oka pedig sokszor félelem, korlátoltság, az üldözés kiváltotta dacosság. A dacos, a büntetés elől menekülni akaró vádlott sokszor értékesebb, mint a gyenge akarátú, a fatalista, aki nyugodtan hajtja fejét a büntetés alá s aki kitűnő anyag a bíró vagy

* Delbrück: *Eine Warnung vor Ersetzung der Strafkammern durch Schöffengerichte*. Mittermaier és Liepmann *Schwurgerichte und Schöffengerichte* c. gyűjteményében. I. k. 310. o.

** *Mitteilungen der int. krim. Vereinigung* 16. k. 1. füzet 267. o.

*** L. Prof. Dr. Max Ernst Mayer cikkét a *Zeitschrift für die ges. Strafrechtswissenschaft* 27 kötet: *Das Leugnen des Angeklagten als Strafschärfungsgrund*.

a fogházőr számára, de az ellenálló képességének hiánya a szabad életben folyton bűncselekmények elkövetése felé viszi. A beismerésnek vagy a tagadásnak a legkülönbözőbb jelentősége lehet, de a bíró számára a beismerés mindig munkamegtakarítást, a tagadás munkatöbbletet jelent s ez döntő szempont a megítélésüknél. S mennél jobban hajszolja a bíró a beismerést, az esetek többségében annál erősebb ellenállásra talál. Angliában — s ebben a hosszú idő óta működő esküdtszékeknek is lesz némi szerepe — a bíró nem faggatja úgy a vádlottat s a beismerések száma nagyobb, mint a kontinensen.*

Ha arra törekszünk, hogy a büntető igazságszolgáltatásban ne a bírói munkamegtakarítás, hanem az alapos és beható munka szempontjai érvényesüljenek, akkor ezt csupán a szükségszerűen hosszadalmas és kimerítő esküdtszéki eljárással érhetjük el.

De nemcsak az elfogulatlanság, az érdeklődés s az alaposság tekintetében nyújt több biztosítékot az esküdtszék, mint a szakbíró-ság. A látott és hallott dolgok alapján való ítélezésnek, a szóbeliségnek legnagyobb mértéke ma az esküdtszéki eljárásban található meg. Az ancien régime szívósabb, mint képzeljük. A szakbírói eljárás egy igen lényeges elv szempontjából ma is olyan, mint a nagy forradalom előtt. A hivatalnokbíró nagyrészt a nyilvánosság kizárásával felvett jegyzőkönyvek alapján ítél. A vádlott s a tanúk vallomásáról jegyzőkönyvet vesz fel a rendőr vagy más nyomozó hatóság, majd a vizsgálóbíró. Ezek kerülnek a főtárgyalási elnök elé. Az esküdt elé nem jutnak. S a főtárgyalási bíró elsősorban azt nézi, mit mond az akta. Az aktától eltérő vallomás rendszerint nem jön figyelembe. A vádlott lehet ártatlan, elítéli, ha bűnös a jegyzőkönyv.

S hogy készülnek ezek az embert helyettesítő jegyzőkönyvek! A vallomásnál sokszor fontosabb a hang, az elbeszélés módja, az arcjáték, mint az elmondott szavak. Különösen ott, hol a kihallgatott nem ura a szónak. S ez igen gyakori eset az alsóbb néposztályoknál. A jegyzőkönyv a szavakat kísérő körülményekről nem mond semmit. De a vallomást tevő szavai sem lelhetők fel benne. A kihallgatott vádlott vagy tanú szólal meg benne első személyben, de ... a rendőrfogalmazó, vagy a vizsgálóbíró stilizálásában. A legfurcsább dolgokra akad az ember büntetőperek jegyzőkönyveiben. Aschaffenburg tanár egy büntetőper jegyzőkönyvében a következő mondatot találta: „A hozzám intézett inkriminált szavak nyilván a korábbi fejtegetések eredményeit képezték.” Ez a mondat egy gyengeelméjű lány vallomásából való, kivel nem tudtak boldogulni a népiskolában, sőt a gyenge tehetségűek kisegítő tanfolyamán sem.**

* L. Dr. Karl Weidlich: *Die englische Strafprozesspraxis und die deutsche Strafprozessreform*. A beismerések számának növeléséhez hozzájárul még az angol eljárás gyorsasága. A tett lelki nyomai még frissek a tárgyaláson. A mi hosszadalmas eljárásunkban a főtárgyaláson már rendszerint csak a szabadulás vágya van meg.

** Mitteilungen der intern, krim. Vereinigung 16 k., 1 füzet, 327 o.

A tanúvallomások lélektanának egyik eredménye: a vallomás másképp alakul, ha a kihallgatott maga beszél el valamit, mintha kérdésre felel. Binet szerint a jegyzőkönyv egyik főkövetelménye, hogy a tanú elbeszélését különítse el a válaszaitól. Ezt a követelményt a nyomozási jegyzőkönyvek egyáltalán nem valósítják meg. A szuggesztív kérdésre adott feleleteket a legtöbb nyomozási jegyzőkönyv úgy tünteti fel, mint a kihallgatott önként előadott vallomását.

S ezek a jóhiszeműen, a kényszerítő eszközök alkalmazása nélkül készült jegyzőkönyvek! De a régi időkől nemcsak a jegyzőkönyvek alapján való ítélkezés maradt meg, hanem a tortúra jogintézménye is. A testi tortúra talán kevésbé — bár vannak európai országok, ahol ez sem ritkaság — a lelki tortúra annál inkább. Legyünk tudományosak, s hivatkozzunk külföldi példákra. Erich Sellonak az igazságügyi tévedésekről szóló szép könyvében egy csomó olyan esetet találhatunk, ahol az ártatlanul elítélés oka: a megtévesztés vagy a lelki tortúra segítségével felvett jegyzőkönyv. Gawendát az osztrák hatóságok Katarina Sroka meggyilkolásával vádolják. A zsandár megtévesztése, kényszerítése következtében beösméri bűnét. A főtárgyaláson erre való hivatkozással visszavonja. Elítélik. Pár év múlva a „meggyilkolt” gyermek előkerül. Bratuschát a saját gyermeke meggyilkolásával vádolják. A zsandári beavatkozás hatása alatt vall, sőt bevallja, hogy gyermekét megfőzte s részben megette. Elítélés után a gyermek itt is előkerül. (Bratuschát az első eljárás alatt az orvosok teljesen épelméjűnek mondják, a második eljárás után elméjét már nem találják egészen rendben) Gardinnét a francia hatóságok apja megölésével vádolják. A vizsgálóbíró erősen faggatja, s mivel tagad, a terhes nőt egy egészségtelen, sötét zárkába csukatja, s azzal fenyegeti, hogy ott tartja, míg tettét be nem vallja. Csakhogy a zárkából kiszabaduljon, beismer. A főtárgyaláson visszavonja. Sikertelenül. Az igazi gyilkosok az ítélet után előkerülnek. A pert újra felveszik, s az asszonyt felmentik.*

A nyomozási és vizsgálati jegyzőkönyv hatását a mai bűnvádi eljárás mellett az esküdtszék előtt is lehet érezni. De a szakbíróságok előtt csaknem kizárólag a jegyzőkönyv az úr. S míg az esküdtek könnyen hajlandók kikorrigálni a téves jegyzőkönyvön alapuló téves ítéleteket, addig a szakbíróság a „bírói tekintély” védelmében rendszerint makacsul ragaszkodik az egyszer meghozott ítélethez. Talán a jegyzőkönyvnél is nagyobb szentség az ítélt dolog, a *chose jugée*. A Gardin-eset államügyésze az igazi bűnösök előkerülte után is makacsul ragaszkodik Gardinné bűnőségéhez. Nagy pátozzsal szavalja az újrafelvételi tárgyaláson: „Isten szemében, ki a szívekbe lát, ő atyjának gyilkosa”. A hazai justizmordoknál, a Köteles, a Drakulits, a Szentpéteri perekben az igazságügyi hatóságok nagy része a legelkeseredettebben küzd az új bizonyítékok hatása s a perújítás ellen. Az igazságügyi tévedések ellen folytatott küzdelem leglelkesebb magyar harcosa, Fayer László többször utalt a hatóságoknak a perújításokkal szemben való szívós ellenállására (a bírói tévedés

* Dr. Erich Sello: *Die Irrtümer der Straffjustiz und ihre Ursachen*.

beismerését nem szeretik a vádlott beismerését nagy becsben részesítő bíróságok) s az esküdtszék mellett azzal is érvelt, hogy a hivatalnoki szervezetnek nem szabad gyűrűt alkotnia.

A mai államban sok van az abszolutizmus államából, a mai perben az inkvizitorius perből, s a mai bíróban a régi idők bírójából. Ezért van még nagy politikai és igazságszolgáltatási jelentősége az esküdtszéknek. Természetes, hogy a bíró, aki mindenekfelett szeret állni, nem érzi magát jól, amikor ítélete oda van kötve laikus polgárok verdiktjéhez. Az esküdtszék elleni támadások jelentékeny része az igazságügyi hivatalnokok köréből indul ki. A támadás nem erős ott, ahol az esküdtszéknek igen erősek a gyökerei, így pl. Angliában, Franciaországban. Legerősebb ott, hol a bürokrácia a legzártabb és leggőgösebb, ahol az esküdtszék történelmi gyökerei a leglazábbak, ahol a polgárság és a feudalizmus szövetsége a legtartósabb: Németországban. Binding mondása az esküdtszékéről: *öde Missgeburd der französischen Revolution*, a német igazságügyi bürokrácia lelkéből lelkedzett.

A legfontosabb kifogásuk az esküdtszék ellen: a bíró szakértő, az esküdt tudatlan. Tudatlanok kezében nem hagyhatjuk az igazságszolgáltatást. „Még lehet, hogy kereskedő többet ért az üzleti forgalomhoz, kézműves az iparhoz, hajós a közlekedéshez és orvos a maga tudományához, mint a jogász; de egyikük se lesz annyira beavatva mindnyájuk tevékenységi körébe,” mondja Baumgarten,* a német esküdtszékellenes álláspont egyik legélesebb magyarországi képviselője. A jogász önbizalmával csak a teológusé versenyezhet. Sajnos a tudománya is a legrokonabb a teológuséval.

A büntető igazságszolgáltatásban mindnagyobb szerepe lesz a bizonyítás tudományának. A bizonyítás tudománya részben pszichológiai. A vallomások lélektanára vonatkozó kutatások kiderítették, hogy a jóhiszemű vallomásban is sokkal több a tévedés, mint ahogy eddig hittük. Az emlékezet kritikájához, a tanúvallomások lélektani mérlegeléséhez a mai átlagos hivatalnokbíró nem ért többet, mint az átlagos laikus. Ebben a tekintetben a bíró is a tömeghez számít.** Sőt filológiai képessége a megfigyelésre alkalmatlanabbá teszi a laikusok nagy részénél. Stern tanúzási kísérleteinél a jogászok átlaga nagyobb mértékben tévedett, mint a nemjogászoké. Hasonlóan laikus a tudós jogász a büntett objektív jeleinek tudományában. A kriminalisztikának a kísérleti természettudományokkal kapcsolatos részeihez ért egy-két rendőr vagy vizsgálóbíró, de az ítélőbírák közül fehér holló, aki ezekben a kérdésekben nem teljesen járatlan.

A büntetőbíró tudományához tartozna a büntettes testi-lelki tulajdonságaira, társadalmi életére vonatkozó kutatások ismerete. Az egyetemen régebben semmit, ma édes keveset tanul erről a jogász. A büntettest a laikusnál csak annyival ismeri jobban, hogy több

* Büntetőjogi tanulmányok 93. o.

** L. Dr. Karl Heinrich Görres: *Der Wahrspruch der Geschworenen und seine psychologischen Grundlagen*.

büntettes fordult meg előtte, mint az esküdt előtt. De a büntettes más a tárgyaláson, a börtönben (amelyet különben a mai bíró rendszerint csak a törvénykönyvből, hallomásból ismer) s más szabadon. Az ő büntetesismerete kevesebbet ér, mint annak a zoológusnak a tudománya, aki az állatok életét csak az állatkertben tanulmányozta.

Egy téren tud többet a laikusnál s ez a törvények ismerete. Melyik paragrafus skatulyájába lehet berakni a büntettet: ezt a jogász jobban tudja. S bárha a jogászat filológiai jellegű mestersege a törvény okos alkalmazását sokszor megnehezíti, ennek a tudásnak megvan azért a maga jelentősége. Törvény és törvénytudók nélkül tiszta népbíráskodás mellett fennforogna az a veszély, hogy a nép minden erősebb erkölcsi elítélését büntetés kísérné. A polgár személyes szabadságának nem lenne meg a szigorú korlátja. Az esküdtek mellett is működő vádтанács, ítéldbíró, felülvizsgálati bíróság némileg garanciái annak, hogy büntető ítélet csak akkor hozható, amikor többékevésbé pontosan meghatározható törvénysértés történt. Viszont az esküdtek ítélkezése garanciája annak, hogy az állam legélesebb beavatkozása az egyéni szabadságba: a büntetés csak akkor következze be, ha polgárokból komoly erkölcsi elítélést vált ki.

Az esküdszéket igen határozottan támadja néhány kriminológiai író.* Ők azonban, mint pl. Garofalo, Tarde az esküdtet nem a ma bírójával szemben ítélik el, hanem a jövő bírójával szemben. A mai bírót ők éppoly alkalmatlannak tartják a büntető ítélkezésre, mint a laikus polgárt.** Az ő mértékük: az a bíró, aki szakember a lélektanban s a társadalmi tudományokban, aki az emberhez is ért, nemcsak a paragrafushoz. De ez a bíró ma nincs, kérdés, hogy mikor jön és milyen lesz. Ennek a kedvéért nem dobhatjuk el az esküdszéket. S még a jövő szociológus bírāja mellett sem oly egyszerű probléma a laikus bíráskodás kérdése.

A kriminológusok egy részének ideálja a munkamegosztás elvén nyugvó társadalom. Kiki azt végezze, amihez ért. A népbíráskodás a munkamegosztás elvébe ütközik. „Mit szólnának hozzá az emberek, kérde Vargha Ferenc,*** ha az órák elromlik s azt mondanám, hogy nem viszem az óráshoz, mert annak lelke immár elfásult, abban nem bízom, hanem elviszem a suszterhez, annak lelke üde, azt az egyforma foglalkozás meg nem mételtezte”. Kétségtelenül helyteleníték eljárását. Sőt, hogy az igazságszolgáltatás terén maradjunk, ha az elítélteknek választani szabadna aközött, hogy a fejüket szakképzett vagy laikus hóhér útján vágassák le, valószínűleg a szakképzett hóhért választanák. S mégis, ha az embereknek választani lehetne valamely főbenjáró ügyben laikus és szakbíróság között, valószínűleg a laikus bíróságot választanák. A magyarázat: a munkamegosztás elvét nem lehet alkalmazni egyszerűen az uralom kategóriájára. Ahol érdekek ütköznek össze, ott nem döntő az a kérdés, ki tud

* A modern kriminológia s kritinálpolitika több képviselője az esküdszék mellett foglal állást, így pl. Németországban Liszt, Mittermaier, Liepmann.

** L. Tarde: *La philosophie pénale* 441. és 442. o.

*** Az esküdszék 7. o.

valamit jobban. A bíró jobban tudhatja a büntetés elveit, mint a laikus. De ő a laikusok felé helyezett osztály tagja. Ennek az osztálynak kezében hatalom van. Az órásnak, a suszternek, az orvosnak kezében nincs. Ha az orvosoknak nem az volna a feladatuk, hogy az egészséget helyreállítsák és az életet meghosszabbítsák, hanem elismerten, jogszerűen kezükben volna az egészség megrontásának és az élet megrövidítésének a hatalma, akkor a nép az orvosi hatalomból talán ép úgy részt kérne megfelelő formában, mint ma a bírói hatalomból.

Az esküdszék gondolata alapján véve az önkormányzati gondolat. Lehet, hogy a bürokrata jobban ért a kormányzás valamelyik ágához, mint a képviselőtestület. De a jobb tudását felhasználja a maga vagy az uralkodója javára. „Az én érdekemet legjobban én ismerem és szolgálom”: ez a felismerés alapja mindenféle önkormányzatnak. A bírói hatalom az uralom legélesebb formája. „Nem akarom, hogy bárkit is kivégezzenek, vagy becsukjanak a társaim közül, ha a tette csak a hivatalnokokat, az államhatalom képviselőit háborítja fel, ha csak ők tartják bűnösnek.” Ez az esküdszék egyik vezérlő princípiuma. A társadalom erkölcsi felháborodásának és a büntetésnek mély összefüggése, a büntetés hatalmi jellege jut kifejezésre abban, hogy a nép részt kér a büntetőbíráskodásban. A jogászi kaszt felfogása igen sokban más, mint a bírácoknak alávetett osztályoké. Ezt az ellentétet akarja kiküszöbölni a laikus elem bíráskodásra való törekvése, amely a legnagyobb ugyan a büntetőjog terén, ahol a legfontosabb érdekek forognak kockán, de megtalálható azért a kereskedelmi élet, a munkaviszony, a munkásbiztosítás terén is. „A leghatározottabban kell tehát tiltakoznunk az ellen, hogy a polgárok míveletlen többsége beavattassék a büntető törvénykönyv misztériumaiba” írja Baumgarten.* A polgárok míveletlen többsége a leghatározottabban tiltakozik ez ellen a felfogás ellen. S ha uralomra jut az államban, érvényt is szerez majd az álláspontjának. Nem véletlen, hogy az esküdszéknek legelkeseredettebb ellenségei rendszerint nem barátai a modern parlamentarizmus és demokrácia gondolatának sem. Nem véletlen, hogy a népbíráskodás mindenütt megszűnik, ahol az abszolutizmus uralomra jut s csaknem mindenütt uralomra jut, ahol az abszolutizmus megszűnik.

Az esküdszék elleni majd minden régi ellenvetés felmerül az egyéni és kollektív lélektan műszavaiba burkolva a kriminológiai irodalomban.

Az esküdtben — írják — nincs meg a mesterséges tanultság, kiképzés által erősödő figyelem oly fokban, mint a bírácnál. Valószínű, De nagyobb benne az érdeklődés, ami viszont a bírónál kis mértékben van meg. Az erősebb érdeklődés pótolja a mesterséges figyelemhiányát.

A tömeglélektan eredményeire hivatkozva állítják, hogy az esküdték szervezetlen tömegének igen nagy a szuggesztibilitása. Egy-két energikusabb esküdt vezeti a többit. Így van ez minden

* L. id. m. 173 o.

testületnél. Staud kúriai bírósága leírása szerint ezen a téren a szakbírói kollégiumok sem kivételek.* S hogy az esküdszék szuggesztibilitásának megvan a maga határa, erre legjobb bizonyosság, hogy az esküdszékek többet mentenek fel, mint a szakbírók. Nem azért, mint ha a védő rendszerint jobban tudna szüggérálni, mint az ügyész. Hanem, mert a bűncselekmények megítélésénél más szempontok jutnak érvényre az esküdtéknél, mint a szakbíróknál. S *Le Bon*, a tömeglélektan jelenségeinek egyik első szisztematikusa az esküdszék minden hibájának ösmerete mellett éppen emiatt a különbség miatt az esküdszékről azt mondja, hogy ez az egyedüli védelem egy ellenőrzés nélkül működő kaszt gyakori tévedéseivel szemben.**

Az esküdszéket a modern kriminálpolitika szempontjából támadóknak kettőről nem szabad elfeledkezniük. Az egyik: a modern kriminálpolitika egyik alapelve: a döntő a tettes pszichológiája s nem a tett rubrikázása. Az esküdtéket a tettes lelke jobban érdekli, mint a szakbírákat. A modern kriminálpolitika gondolatai is inkább valósultak meg a jury hazájában: Angliában és Amerikában, mint az esküdszékellenes támadások főfészékében, Németországban. A másik: a bírói hatalom minden fokozása az állampolgár befolyásával szemben, a személyes szabadság büntetőjogi garanciáinak minden korlátozása oly országokban, ahol nincs fejlett demokrácia s erős demokratikus ellenőrzés, egyértelmű az abszolutizmus támogatásával. A modern kriminálpolitikának s a demokráciának a viszonya: igen nagy probléma. Dehogy a modern kriminálpolitika elveinek kítűzői nem Oroszországra s Magyarországra gondoltak, az bizonyos. Oroszországban ezt jól tudják. A jogászok többsége kongresszusain mindig a leghevesebben tiltakozik a polgári szabadság büntetőjogi garanciáinak elvonása ellen. Magyarországon nem igen tudják, hogy itt Voltaire és Beccaria korszerűbbek és modernebbek, mint Lombroso vagy Garofalo. A magyar abszolutizmus a büntetőjog terén eléggé tanulékony. A munkanélküli munkások s az esküdszék ellen az új irányok jelszavaival vonul fel. Ha így haladunk, nemsokára elérjük, hogy kriminológiai citátumok talpatzátára felállítják a derest.

II. A javaslat kritikája

A javaslat indokolásában küzd az esküdszékellenes álláspont ez esküdszékkellettivel. Már-már azt hisszük, az esküdszéknek pusztulnia kell. Az utolsó percben az esküdszék kegyelmet kap. Sok köszönet nincs benne.

Zwei Seelen wohnen in seiner Brust, aber kein einheitliches Denken in seinem Hirn, mondja Wach, az esküdszék szatirikus bírálója erről az intézményről. A javaslatra ez a mondás csak részben alkalmazható. A kettős lélek megvan benne, de a gondolkodása egységes. Minden intézkedése egy cél felé irányul: fenntartani az esküdszék formáját az esküdszék lényege nélkül. Az ideálja: a bíróság

* *Jogtudományi Közlöny* 1910, 443 o.

** *Le Bon: Psychologie des foules.*

által kormányozható esküdt. S ezt az ideált úgy éri el, hogy az esküdtek jogkörét felosztja a büntetőtörvényszék és a Kúria között. Az esküdszék hatalmából kevesebb marad meg, mint az angol főrendiház hatalmából a vetobill után.

Bizonyos kérdésekben az esküdtek szerény véleményt sem nyilváníthatnak.

Így a vádlott elmebetegségének vagy rendellenes elmeállapotának a kérdését a bíróság az esküdtek meghallgatása nélkül dönti el az ítéletben. Egészen logikusan jár el a javaslat akkor, mikor a bűnösség iránt kérdést sem intéztet az esküdtekhez. Hisz a bűnösség kérdésében végső fokon úgysis a bíróság ítél.

Az indokolás szerint az elmebetegség vagy rendellenes elmeállapot megállapításához szakértelem kell. Ez nincs meg az esküdtben. De megvan a bíróban? A bírónak nagy gyakorlata van ilyen kérdésekben, mondja az indokolás. A tudatlanságban való gyakorlat az embert azonban nem teszi tudósabbá. Az igazságügyminiszter úr a képviselőházban utalt a bírák részére felállított pszichiátriai kurzusokra. Tekintsünk el attól, hogy a látogatásuk nem kötelező, s a hallgatókat nem vizsgáztatják. A fontos itt az: a pszichiátriát nem lehet olyan gyorsan megtanulni, mint pl. törvényeket hozni. Vagy jogtalanul vizsgálja felül az elmeorvos szakértő véleményét a bíró, vagy jogosan. Ha jogtalanul, akkor minden szakértői véleményt ki kellene vonni a bíró jogköréből. Ha jogosan, akkor az esküdtnak is ugyanolyan jogcíme van az ilyen felülvizsgálathoz, mint a bírónak.

Igaz, hogy előfordultak esetek, mikor az esküdtek a pszichiáter véleményét nem vették figyelembe. Így pl. Németországban a Tessnowperben, amikor egy borzalmas gyilkosság elkövetőjét elítélték, bárha a szakértők szerint tettét epilepsziás kódós lelki állapotban követte el. Az ilyen eseteknek azonban megvan a magyarázata, ha nem is mentsége. Büntetett elmebetegek és rendellenes elmeállapotúak külön letartóztatási intézetekben való elhelyezését a bíróság nem rendelheti el. A felmentett „rendellenes elmeállapotút” kénytelen szabadon bocsátani. Az esküdtek, akik elsősorban a társadalom védelmét nézik, ilyen esetekben nem egyszer elítélnek. Az esküdszéki ítékezés fogytékossága gyakran törvényhozási hibára utal.

Sok esetben a szakértői vélemény nem respektálásának oka a szakértői véleményben van. Az esküdtekkel csak olyan nyelven lehet beszélni, amelyet megértenek. A legtöbb szakértő a véleményét annyira megtömi idegen műszavakkal, a legtöbb szakértő nyelve annyira rokon a legrosszabb hivatalos nyelvvel, hogy a véleménye egyszerűen érthetetlen. A bíró sem érti, de elfogadja, mert méltányolja a szakértőben a hivatalos fórumot s mert a szakértői véleménytől való eltérést meg kellene indokolnia. Az esküdtet ilyen szempontok nem vezetik. Beszéljenek a szakértő urak világosan és népszerűen, akkor a véleményüket az esküdtek is figyelembe fogják venni. Dr. Schächter Miksa szerint* az esküdtbírák közönyén a szakértő ambíciója eltompul

* A Wlassics-ünnep alkalmából kiadott „Büntetőjogi dolgozatok” 26. és köv. old.

s úgyszólván kivesz. Előfordul azért, hogy a szakértő az esküdszéki ügyben a lőtt sebet szúrt sebnek nézi! Dr. Schächter úr az esküdtbíróságokban „tudatlanság által enyhített igazságtalanságot lát”. Ha ez így is volna, sokkal szigorúbb elbírálás alá esik az „eltompult szakértő rossz véleménye, a szaktudás által súlyosbított felületesség.

Az elmeorvosi véleményhez hasonló kiváltságos helyzete van a közokiratnak. Előfordul, hogy valamely súlyosabb büntetési nem vagy tétel alkalmazását maga után vonó okot közokirat bizonyít. A bíróság ekkor a közokirat alapján ítél s a közokirattal bizonyított okra nézve nem kell az esküdteket megkérdezni. A hatóság szentsége, a közokirat fensége előtt meg kell hajolnia az esküdteknek. Ez alapon egy csendőri jegyzőkönyvre támaszkodva életfogytiglan tartó fegyházzal vagy halálbüntetéssel is sújthatja a törvényszék a vádlottat, anélkül, hogy a csendőri jegyzőkönyvvel bizonyított körülményre nézve meg kellene kérdeznie az esküdteket.

Esküdszéket azonban mégsem lehet szervezni úgy, hogy az esküdteknek semmibe se legyen beleszólásuk. Ott, ahol a javaslat szerint is meg kell kérdezni az esküdteket, a javaslat elsősorban arra keres garanciát, hogy az esküdtek verdiktje megfelelő, helyes legyen, ne kelljen a bíróságnak a verdiktet később nyíltan félretenni az útból. Helyes verdikt alatt az igazságügyi bürokrácia nyelvén oly verdikt értendő, amely egyezik azzal az ítélettel, amelyet bírák hoznának, ha az esküdtek helyett ők ítélnének. Az ily értelemben vett „helyes” ítélezésre garancia: az esküdtek tanácskozását a főtárgyalási elnök vezeti. Az indokolás szerint az eddigi rendszer mellett nincs hivatott vezető, aki az esküdteket tárgyilagosan eligazítaná, „egyes, az átlagnál nagyobb készséggel rendelkező esküdtek ellenben szeretlen befolyáshoz jutnak, amelyet módjukban áll minden ellenőrzés nélkül rosszhiszeműen is kihasználni.” A főtárgyalási elnök „passzív jelenlétével megátolja” majd „illegitim befolyások érvényesülését”.

Az esküdszéki intézmény célja: ne igazságügyi hivatalnokok, hanem polgárok bíraskodjanak. A javaslat célja: ne polgárok, hanem igazságügyi hivatalnokok bíraskodjanak s hamar polgárokat is megkérdeznek, azok olyan választ adjanak, mintha igazságügyi hivatalnokok volnának. Ezért „illegitim befolyás” az esküdt befolyása s ezért „tárgyilagos eligazítás” a főtárgyalási elnök beavatkozása. Azé a főtárgyalási elnöké, aki ami büntetőperünkben a nyomozó hatóságok és a vizsgálóbíró egyenes utódja, aki az akták szellemét képviseli a tárgyaláson s aki az egész tárgyalást úgy iparkodik vezetni, hogy az ő véleménye jusson diadalra.

A legutóbbi német bűnvádi perrendtartási javaslat indokolása szerint az esküdszéki intézmény végeredményben azon a gondolaton nyugszik, hogy az esküdtek a bűnösség kérdését minden bírói ellenőrzés és behatás nélkül döntsék el. A jövő magyar esküdszéke az ügyek nagy többségében nem lesz a szabadon tanácskozó esküdtek bírósága. A javaslat, amelyik annyira hangsúlyozza az esküdtek szuggesztibilitását, ezt a szuggesztibilitást a maga céljaira szeretné felhasználni. A főtárgyalási elnök a hipnotizőr, az esküdszék a médium, ez a javaslat munkamegosztása.

Ennek az ötletnek a támogatására a javaslat hivatkozik külföldi példákra. El kell azonban ismernünk, hogy a gondolat abban a formában, amelyben a javaslat megvalósítja, eredeti, sehohsem található fel.

Olaszországban igaz, hogy jelen van az esküdtek tanácskozásán az elnök, de jelen van a védő is, aki semmiségi panaszt jelenthet be, ha az elnök fejtegetéseiben tévedett. Genfben jelen van az elnök a tanácskozásnál, de viszont döntő szavazattal jelen van valamennyi esküdt a büntetés kiszabásánál. Ott nem két leszavazható díszesküdt képviseli az esküdteket a büntetés kiszabásánál, hanem a büntetés nagysága, mérve valójában az esküdtek szavazatán fordul meg.

Szután: az esküdszék alkotmányjogi és igazságszolgáltatási garancia. Ott, ahol ilyen garanciák nagy számban vannak, egészen másképp lehet elbírálni ennek a biztosítéknak a korlátozását, mint ott, ahol igen szűk marokkal mérték a szabadságjogokat. Svájc kantonjaiban, ahol nemcsak általános a választójog, hanem közvetlenül is részt vesz a törvényhozásban a nép, Olaszországban, ahol eltekintve a szabadságjogok demokratikus szabályozásától, a büntető per a védelmet minden vádlott számára kötelezővé teszi, ahol a „védelem kedvezésének” elvét hasonlíthatatlanul nagyobb mértékben viszi keresztül a törvényhozás, mint nálunk, Svájcban és Olaszországban, ahol a polgárok sokkal függetlenebbek és önérzetesebbek, mint hazánkban, mást jelent az esküdtek ellenőrzése, mint Magyarországon.

A felzúduló közvéleménynek egy koncessziót tett a javaslat parlamenti tárgyalásánál az igazságügyminiszter úr. Sajtóperben az esküdtek főtárgyalási elnök nélkül tanácskozhatnak. Itt szabad a tér az „illegitim befolyások” számára. Itt kénytelen a bíróság a nem tetsző verdikket nyíltan, a törvényadta „legitim” módon hatálytalanítani.

Mert legitim módon a bíróság hatálytalaníthat minden neki nem tetsző verdiket. Ha meg van győződve, hogy az esküdtek tévedésből hoztak oly határozatot, amelynek alapján a vádlottat fel kellene menteni, akkor az ügyet később tárgyaló esküdtbíróóság elé utasíthatja. Ha nem bízik meg a maga esküdteiben, kérheti a Kúriától más bíróság kiküldését. Budapest helyett pl. a végek valamelyik egészen megbízható esküdtbíróóságát.

S ha csütörtököt mond még ez az egészen megbízhatónak vélt esküdtbíróóság is, az ügyész semmiségi panasszal fordulhat a Kúriához. Eddig a felmentő verdikten alapuló ítéletet a Kúria nem változtathatta meg. Csak akkor avatkozhatott be az esküdszék verdiktjébe, ha úgy találta, hogy az esküdtek a megállapított tényekből helytelen jogi következtetést vontak le. A felmentő verdiktből azonban semminemű tény nem tűnik ki. Az sem pl., hogy a vádlott írta az inkriminált cikket. Ezen segít a javaslat. Szerinte kétféle kérdést kell az esküdtekhez intézni. Az egyik a ténykérdés: elkövette-e a vádlott azt a tettet, amellyel vádolják? A másik a jogi kérdés: megállapítja-e ez a tett azt a bűncselekményt, amellyel vádolják? Ily körülmények között, ha az esküdtek megállapították, hogy a cikket a vádlott írta és felmentették, mert a cikkben nem találtak izgatást, a Kúria az ítéletet megsemmisítheti, ha úgy találja, hogy a cikk tartalma alkalmas

a gyűlöletkeltésre. Az pedig, hogy valami a gyűlöletkeltésre alkalmas-e, jogkérdés, nem pedig ténykérdés.

A javaslat legfontosabb pontja s — ezt az igazságügyminiszter a képviselőházban hangsúlyozta is, — a kérdéseknek ez a kettéválasztása és a Kúriának ehhez kapcsolódó felülvizsgálati joga. Ezzel voltaképpen a Kúria lép az esküdtek helyébe. Az esküdszék feleslegesen hosszadalmas és formaságokkal terhes út, amely a Kúria ítékezéséhez vezet. Mert az a körülmény, hogy a Kúria dönti el a jogkérdést, végső elemzésben azt jelenti, hogy a Kúria dönt el mindent, amit akar. Ténykérdés és jogkérdés közt használható határvonalat húzni lehetetlen. Ilyen használható határvonal hiányában végső esetben az, hogy valami tény-e, vagy jog-e attól függ, hogy a Kúria a kérdéshez hozzá akar-e nyúlni, avagy nem. Szándék, gondatlanság, haszon, fenyegetés, erőszak, ittasság stb. egyszer tény, másszor jogkérdések.

Ennek a megkülönböztetésnek az értékére némiképp fényt vet az eredete is. Montesquieu hirdeti először, hogy az esküdtek szerepe a tények eldöntése. Montesquieu hitének oka az angol jog félreismerése. Az angol jogban ilyen megkülönböztetés sohasem volt. Ott, ahol az angol jog félreértése következtében ezt a megkülönböztetést behozták, rövid idő alatt kitűnt, hogy az esküdtek jogköre teljesen ki van szolgáltatva a bírói önkénynek. Ezért bukott meg ez a rendszer mindenütt s ezért vette fel ezt az európai kodifikációból kidobott elvet a magyar javaslat.

Nézzük meg közelebbről ezt a problémát. A büntetőtörvény megállapít bizonyos elvont tényállásokat. Ha ezek a való életben bekövetkeznek, akkor lecsap a büntetés joghatása. Az a kérdés azonban, történt-e valami olyan, ami miatt a bűnvádi eljárás megindult, nem választható el attól a kérdéstől, valójában mi történt. A jogban csak olyan dolgokra vagyunk kíváncsiak, amelyeknek jogi következményei vannak. Ha a dolgokhoz a jogi érdeklődés lámpájával közeledünk, minden tényre ráesik a jog fénye. A jog megvilágításában csak jogi tények vannak. Ha valaki elzárt helyről lop és a kerítést betöri, a lopásnak súlyosabb, minősített esetét követi el. A betörés jogi tény. Mi a betörés, jogkérdés. A Kúria szerint nem betörés, ha a kerítés kihúzásához nem kellett nagyobb erőfeszítés. De azt mondhatná valaki, mi a nagyobb erőfeszítés, ez már csak ténykérdés. A Kúria felelete: jogi következményei vannak, tehát a megállapítása jogkérdés.*

Azokban a Kúria nemcsak oly módon vonhat minden kérdést a maga hatáskörébe, hogy ellátja a jogkérdés bélyegével, hanem úgyis, hogy kijelenti: ebben az esetben a ténymegállapítás logikai funkció, következtetés eredménye. Baumgarten Izidor szerint** „tény alatt csak a primär, vagy a száraz tények értendők, amelyeknek a

* L. ifj. dr. Dombóváry Géza: *A tény és jogkérdés a bűnvádi gyakorlatban* 62. o. Ez a tanulmány beható adatgyűjtés útján mutatja ki e megkülönböztetés meddőségét.

** *Tény és jogkérdés a Wlassics-féle Büntetőjogi dolgozatok* 19. o.

megállapítása nem logikai funkció, hanem a bizonyítékok értékelése a bíró részéről”. A ténybeli következtetés helyességét is „felülvizsgálhatja a felső bíró”. Körülbelül most ez a Kúriának az álláspontja. Mindenki előtt, aki a logika fogalmait szempontjából nézi ezt a problémamegoldást, egészen érthetetlennek fog feltűnni. A bizonyítékok értékelése nem logikai funkció alapján történik? Valamely tanú megbízhatóságára, vagy megbízhatatlanságára nem következtetés útján jutok? A legegyszerűbb, a legszárazabb ténymegállapításhoz is következtetések fűződnek. A következtetések segítségével tudom csak eldönteni, hogy valamit éber állapotban, vagy álmomban láttam-e? Ezeknek a mesterkéltnél, *ad usum delphini*, a felsőbíróság használatára készült joglogikai megkülönböztetéseknek a célja csak egy, a felső bíróság hatáskörébe vonni mindent, amit az szükségesnek lát.

Az esküdszék jogkörében marad tehát minden olyan tény megállapítása, amelyhez logikai funkció nem szükséges. A javaslat előtt azonban még ez a jogkör is túlságosan szélesnek látszott. Ezért a tárgyaláson felolvasott iratok nagy részére, a szakértői véleményekre kijelenti, hogy ezeket a Kúria az esküdtbíróság ténymegállapítása mellett figyelembe veheti. Valójában ez azt jelenti, hogy bármely szakértő véleménye, vagy a rendőrségnek a tárgyaláson felolvasott jegyzőkönyve elegendő ahhoz, hogy a Kúria még az esküdtek érzelmi benyomásait se respektálja. Vagyis a szóbeliségnek és a közvetlenségnek az a kis szigete, amit eddig az esküdszéki tárgyalás képviselt, teljesen felolvadt a Kúria aktákon alapuló ítélkezésének a tengerében.

S bárha ebben a helyzetben a bíróság kérdéseire s az esküdtek feleleteire valami nagy szükség nincs, mégis nyilvánvaló, hogy a kérdéseknek ténykérdésre és jogkérdésre történt mesterkéltnél szétválasztása a kérdéseket még nehezkesebbé és értelmetlenebbé fogja tenni, mint aminők voltak eddig. Ez az új kérdésfeltevési mód hasonlítani fog a regebeli szfinksz kérdésfeltevési rendszeréhez. A meredekbe azonban nem az esküdtek, hanem az úgynevezett anyagi igazság fog esni. S valójában erre az egészen lehetetlen rendszerre szükség sem volt. Sokkal egyszerűbb lett volna, ha a törvény kimondja, hogy az esküdtbíróság ítéletei ellen korlátlan felebbezéssel lehet élni a Kúriához. A Kúria pedig minden ítéletet az akták alapján megváltoztathat.

Csakhogy ez őszinte s azért kellemetlen eljárás lett volna. A ténykérdésben ítélkező esküdszék gondolata jobban tetszett az igazságügyi kormányznak. Azt hitte, hogy ezzel az átlátszó és naiv jogi formával fenntarthatja az esküdszék megőrzésének a látszatát. Nem látta talán, hogy az ilyen rendszer ma is hasonló gondolatokat fog kiváltani, mint a XIX. század elején, amidőn Feuerbach csak a ténykérdésben döntő esküdszékre azt mondta, hogy ez olyan játék, amely csak abban különbözik a többi játéktól, hogy túlságosan komoly ahhoz, hogy nevetni lehessen rajta. A mi javaslatunkról ezt így egészen nem lehet állítani. Mert bármily komoly dolog legyen is az esküdtbíráskodás megszüntetése, ez a denaturált, formáiban az eddiginél is nehezkesebb és ünnepélyesebb, de lényegében a legutolsó bagatelbírósnál is erőtlenebb esküdszék szükségszerűen kiváltja a komikum hatását.

A javaslat szabályozta esküdtbíróág erőtlenségének és a Kúria mindenhatóságának egyik legszembetűnőbb bizonyítéka, hogy az esküdtbíróág ítéletének megsemmisítését a javaslat még formáságokhoz sem köti. Ha a Kúria megunja a tény és jog közötti viszony feszegetését, ha határozatának indokolásához nem akar fáradságos módon jogi alapot keresni, akkor egyszerűen megsemmisítheti az esküdtek ítéletét azért, mert úgy találja, hogy az esküdtek az ügy lényegében tévedtek. A Kúria valósággal esküdtbíróág módjára dönt az esküdtek verdiktje fölött. S még pedig nemcsak a vádlott javára jogosult ilyen intézkedést tenni. Megteheti ezt felmentő verdikttel szemben a vádlott terhére is. Ha a vádlott javára az esküdtek határozatával szemben még a bíróság védelmét is biztosítja a törvény, úgy az ilyen intézkedés ellen alapos okkal nem lehet kifogást tenni. Maga az esküdtszéki intézmény a személyes szabadság egyik garanciája. A bürokratákkal szemben védi a jogi üldözés alatt lévő polgárt. Ha ezt a garanciát még más biztosítékokkal egészítik ki, úgy csak növelik azoknak a gátaknak a számát, amelyek igazságügyi tévedéseket, ártatlanok elítélését lehetetlenné teszik. Ezért az az új angol törvény, amelyik megengedi a vádlott javára az elítélő esküdtbírói ítélettel szemben a felebbezést s amelyre oly tévesen hivatkozik a mi javaslatunk indokolása, csak egy újabb biztosítékkal szaporítja az angol polgár személyi szabadságát körülvevő biztosítékokat.

Az ily fajt a biztosítékokról, a védelem kedvezésének, a favor defensionis elvének az értékéről igen rossz véleménye van a javaslat szerzőinek. Az igazságügyminiszter úr a képviselőházban kifejtette, hogy a XVIII. század végén a vádlott kedvezményezésének elve jogosult lehetett, ma azonban, amikor a hivatászerű büntettek osztaílyainak nagy csoportjai fejlődtek ki, ma a vádlott kedvezményezésének előtérbe állítása nem indokolt. A jogosulatlan felmentő verdiktekkel szemben meg kell védeni a társadalmat.

Bárha vannak esküdtbíróági területek, ahol kevesebb felmentő-ítéletet hoznak, mint a törvényszékek átlagában, nagyban és egészben mégis azt kell mondanunk, hogy esküdtszékek többet mentenek fel, mint a törvényszékek. Hogy csak egy-két példát említsek, Ausztriában 1894-ben 16%-át mentik fel a vádlottaknak a törvényszéken, 28%-át az esküdtszéken. Németországban az 1881—1886 évekre átlagban 100 törvényszéki ügyre 13, 100 esküdtzéki ügyre 26 felmentő-ítélet esik.

Az a körülmény, hogy valakit milyen bíróság előtt vannak felelősségre, melyik országrészen ítékeznek felette, kétségtelenül mássá teszi a felmentés és elítélés, vagy a büntetés enyhességének vagy szigorúságának esélyeit. Ha valaki a szegedi tábla területén kerül a bíróság elé, sokkal nagyobb valószínűséggel enyhébben fogják elítélni, mint a debreceni tábla területén. A rendkívüli enyhítés jogát a szegedi tábla területén az esetek 56%-ában, a debreceni tábla területén az esetek 67%-ában alkalmazzák. A véderő büntetőjogi védelmére vonatkozó rendelkezések alapján elítéltek 93%-át Münchenben fogházzal sújtják, míg Berlinben túlnyomó részét pénzbüntetéssel. De míg a különböző szakbíróágoknál régi ítélkezési tradíciók

szabják meg a felmentés esélyét és a büntetés nagyságát,* addig a törvényszék és az esküdtbíróság ítélkezése közötti különbség sokkal mélyrehatóbb okoknak az eredménye.

Kétségtelenül közrehat az esküdtbíróági felmentések nagyobb számánál az esküdtek fokozottabb óvatossága, a *justizmord*-tól való nagyobb félelme. Minden elítélés a bűnösség valószínűségének kisebb-nagyobb fokán alapszik. A büntetőbíró legelső feladatának a bűnös üldözését érzi, az esküdt a bűnös üldözésén kívül az ártatlan védelmét is. Nagyobb valószínűségi fokot kíván meg az elítélő verdikthez, mint a szakbíró a marasztaló ítélethez.

Egy másik ok: az esküdteknek nincs befolyásuk a kiszabandó ítélet nagyságára. Amikor bűnösnek mondanak ki valakit, számolnak azzal az eshetőséggel; minő nagy lesz a büntetése. Enyhe bünnél nincs kizárva a bíróság szigorú ítélete s az esküdt olyankor, amikor szigorú ítéletet vár, bárha ő igen enyhét szabna ki, inkább felment, semhogy a bíróságnak kiszolgáltassa a vádlottat. Degré Miklós törvényszéki elnök írja, hogy egy 24 éves fiatalember volt törvényszéke előtt szándékos emberölés büntetével vádolva. Szerette azt a lányt, akit agyonlőtt. A szülők eleinte jószemmel nézték a platói viszonyt, később a fiút eltiltották házuktól. A fiú elhatározta, hogy a lányt megöli s azután megöli magát. Elhatározását közölte a leánynyal, aki a közös halált nem ellenezte. Érzékenyen elbúcsúztak, a fiú először a lány ellen több lövést intézett, majd magára lőtt. A lány meghalt, a fiú súlyosan megsebesült, de felgyógyult. A védő öntudatlan állapot címén felmentést kér és az esküdtek felmentették. Előző napokban ugyanaz a bírói tanács ugyanazon esküdtek előtt több súlyos büntetést szabott ki, szándékos emberölés büntette miatt 12 évi, erős felindulásban elkövetett emberölés vétsége miatt 6 évi fegyházbüntetést. Az esküdtek féltek, hogy ismét súlyos büntetést szabnak ki, különösen azért, mert az ügyész hangozta, hogy a vádlott cselekménye a gyilkossággal határos. Ausztriában az újságok közlése szerint egy hasonló ügyben az esküdtek elítélő verdiktje után halálbüntetést szabott ki a bíróság.

Az esküdteknek az ilyen felmentései jelentős előrevívői a büntetőtörvényhozás fejlődésének. Nemcsak a tortúrát küszöböli ki az esküdtszék Angliában, hanem mindenütt jelentékenyen közrehat a kegyetlen büntetési tételek enyhítésére, az enyhítő körülmények behozatalára. A törvényhozás inkább enyhébb büntetést szab ki, mintsem a bűnös a kegyetlen büntetéstől féltő esküdtek felmentő verdiktje következtében teljesen szabaduljon. A törvényesség fanatikusait felbőszítik az ilyen felmentések. A bíró ideálja Ihering szerint a szigorú engedelmesség a törvénnyel szemben. Ugyanolyan mértékkel mérni a gazt és a tiszteletreméltót, a becstelent és a becsületest, a gazdag uzsorást és a szegény özvegyet. Az esküdt ez ellen vét.** A törvényesség fanatikusai felejtik, hogy jogrendszerek nem igen készülnek

* L. Dr. Otto Wörner: *Die Frage der Gleichmässigkeit der Strafzumessung in Deutschem Reich.*

** *Der Zweck im Recht* IV. kiadás. I. 321. o.

cirkalommal, mint egynémely amerikai város. A római jog a szigorú jog mellett ismerte a méltányos jogot, a mai jog a törvény elveinek pontos megvalósulása mellett a kegyelmet. Miért kegyelmezhetne csak az uralkodó? És miért nem az állampolgárokból választott bírák? Hisz voltak régi jogok, amelyek a bírácoknak biztosították a kegyelmet és Amerika egynémely államaiban törvényes formák között ragadta ezt a jogot magához az esküdszék.* Ha vannak szakbíróságok, amelyek szigorítják a törvényt, nem szabad nagyon elítélnünk az olyan laikus bíróságokat, amelyek enyhítenek a törvényen. A Kúria anélkül, hogy törvény írta volna elő, megkövetelte jó ideig, hogy a semmisségi panaszban megjelöltessék a törvényszakaszt, pontját, alpontját, tételét, sőt a jogorvoslat alapjául szolgáló tények is. A törvényes sérelmek nagy csoportja törvénytelen formalitások miatt jó ideig orvosolatlanul maradt. A törvény szigorított magyarázatával az ártatlanul elítéltek kártérítését a Kúria ahhoz a feltételhez köti, hogy az ártatlanul elítélt ne csak azt bizonyítsa be, hogy ő nem követte el a bűncselekményt, hanem azt is, hogy azt más követte el. Igen sok ilyen példa sorolható még fel, amelyek miatt nem követelték a törvényt szigorító szakbíróságok eltörlését, vagy megrendszabályozását.

De az esküdtek erősebben a felmentésre hajló ítélkezésének még egy oka van. Az ítéletek szigorúsága, a büntető üldözés erejének mértéke összefüggésben van a kriminalitás veszélyességi fokával. Korunk gazdasági fejlődésével a kriminalitás általában enyhébb formát ölt. A közlekedés, a városrendezés erős fellendülése kétségtelen összefüggésben van a közbiztonság emelkedésével és a kriminalitás legsúlyosabb alakjainak megszelídülésével. Ennek megfelelően enyhül az ítélkezés. A szakbírák ítélkezése is. Németországban 1882-ben 100 elítélt közül fegyházra ítélnék 4-et, 1907-ben már csak 1-et. 1882-ben Németországban pénzbüntetésre 25-öt ítélnék 100 elítélt közül, 1907-ben már 48-at. És a büntetett szemben való védekezés kegyetlen szigorúsága az esküdszékénél enyhül leginkább, az ártatlan erősebb védelme az esküdszéken jut kifejezésre legjobban, nemcsak mert a társadalom érzékenysége a kriminalitással szemben itt közvetlenebbül nyilvánul meg, mint a bíróságoknál, hanem mert az esküdszékék a bűncselekményeknek legsúlyosabb és a leginkább enyhülő és ritkuló esetei felett ítélkeznek. 1882-ben Magyarországon 100.000 lélekre 6 élet elleni bűncselekmény esett, 1908-ban ugyanannyi. 1882-ben 160 testi sértés, 1908-ban csak 154, ellenben 151 a becsületsértések száma 1882-ben és ezzel szemben 1908-ban 225. Az emelkedő becsületsértések, az emelkedő hatóság elleni erőszakoskodások, ezek azok a bűncselekmények, amelyekre való hivatkozással követeli az igazságügyminiszter úr az esküdtbíróságok megrendszabályozását. A hiba ebben az okoskodásban ott van, hogy épp ezek a bűncselekmények nem kerülnek az esküdtbíróságok elé. Az esküdtbíróságok, eltekintve a kisszámú politikai és sajtódeliktumoktól, elsősorban a legsúlyosabb kriminalitás bíróságai. S míg a hivatásszerű büntetettek az esküdtek elé nem kerülő vagyoni

* Adolf Hartmann: Die Strafrechtspflege in Amerika.

deliktumokat szokták elkövetni, addig a kegyelmi jogot az esküdtek legelső-sorban indulatból vétkező alkalmi büntetésekkel szemben gyakorolják.

Ha okokat és következményeket akarnék felcserélni, s ha a magyar hivatalos kriminológia logikáját követném, akkor mondhatnám, hogy a szakbíróóságok az előidézői a bűncselekmények emelkedésének, mert kétségtelen, hogy elsősorban szakbíróóságok alá tartozó bűncselekmények körében következett be az emelkedés. És ott, ahol a zsűri a legrégebb és legmeghonosodottabb, Angliában és Franciaországban a kriminalitás sokkal enyhébb jellegű, mint az esküdszék ellenségeinek hazájában, Németországban.

És a védelem kedvezésének elve a kriminalitás valóságos enyhülése mellett távolról sem veszedelmes elv. Ma egészen kétségtelen, hogy a kriminalitás jóval enyhébb, mint aminő volt a XVIII. század ama évtizedeiben, amikor a védelem kedvezésének elve megszületett. S ha jól szemügyre vesszük: ez az elv távolról sem jelenti a védelem valami különös kedvezményét. Pár morzsát juttat a védelemnek akkor, amikor a büntetőper még ma is csaknem kizárólag, a főtárgyalás rövid pár órájától eltekintve a nyomozó hatóságok és a vizsgálóbíró kezében van. Titkos írásbeli eljárás a bűnper óriási része, a bűnper dereka, amelyben a vádlott alig juthat szóhoz. Míg a vád bizonyítékait egy hatalmas hatósági apparátus szerzi be, addig a vádlott gyakran nyomós ok nélkül előzetes letartóztatásban vagy vizsgálati fogságban ül. A hivatalos statisztika szerint 1910-ben 8338 törvényszéki esetben volt vizsgálati fogság. 1569 esetben ítélet nélkül végződött az eljárás. Vegyük most ezekhez azokat az előzetesen letartóztatottakat és vizsgálati foglyokat, akikkel szemben felmentő ítéletet hoztak s akkor látjuk, hogy a vizsgálati foglyoknak igen jelentős része a vád kedvezése elvének alapján ártatlanul fogságban ül. Ilyen körülmények között olyan vérlázító igazságtalanság-e az, amikor az államhatalom túlnyomó erejével és a sokszor alaptalan gyanúval szemben védekező vádlott helyzetét törvény védi némely esetben?

Védi például azzal, hogy esküdtbíróóság elé állítja. Védi azzal, hogyha egy bíróság ártatlannak találta, akkor más bíróság nem találhatja bűnösnek. Az esküdtbíróóság ítéletei ellen megengedett csaknem korlátlan jogorvoslat valójában nemcsak a védelem elvét sérti, hanem magának az esküdtbíróóságnak tulajdonképpeni célját. Mert bármilyen derék és tiszteletreméltó legyen bármely ország felsőbbbíróága, az kétségtelen, hogy nem népbíróóság.

A javaslat voltaképp a schöffé-bíróóság egy formáját teremtette meg, de kisebb jogkörrel, mint aminő a schöffé-bíróóságok jogköre általában. A schöffé-bíróóság a teljes szakbírói felügyelet és vezetés alatt működő szelídített esküdszék. De ez a szelídített esküdszék a büntetés kiszabására, a bizonyítás kérdésére teljes befolyást, sőt döntő szavazatot biztosít a laikusoknak és ítéleteivel szemben nem adatott meg a legfelső bíróságnak a szuverén félretevés joga.

Nem mondom, hogy a magyar esküdszéken és az esküdszéki eljáráson nem lehetne sokat javítani. De semmiképp sem abban az irányban, mint amelyben a javaslat teszi.

A magyar esküdtbíróágnak egyik legfőbb hibája, hogy nem igazi népbíróság. Esküdteink kiválasztásának alapelve ugyanaz, mint választópolgáraink kiválasztásának. A censusos alapon kisorsolt esküdtek bírósága osztálybíróóság, még pedig leginkább a kispolgárság felsőbb rétegének az osztálybíróósága. A jómódú polgárok sorsolásából kikerülő esküdtbíróóságot nagy szakadék választja el attól az igazi népbíráskodástól, amelynél a bírakat általános és proporcionális választójog mellett választják.

A mai esküdszék a szakbírák jogszolgáltatásával szemben relatív haladást jelent. Éppúgy, mint a legkorlátozottabb polgári parlamentarizmus is haladást jelent a bürokrácia uralmával szemben.* De kétségtelen, hogy a széles néprétegek érdekei éppúgy megkövetelik a vagyoni korlát ledöntését a bíraskodásban, mint a választójognál.

S az így átalakított esküdszéknek hatáskört is kell adni. A mai magyar esküdtbíróóság Európa egyik legszűkebb hatáskörű bírósága. A legfőbb hiányossága, hogy épp a politikai bűncselekmények dereka, az izgatások, a hivatalnokok visszaélései, a hatóság elleni erőszakoskodások nem tartoznak az esküdszék alá. A hivatalnokok visszaéléseinek legbiztosabb ellenszere, ha a hivatalnok legfőbb bírója nem hivatalnok s ha a hivatalnok ellen elkövetett bűncselekményt nem hivatalnok bírálja felül. Talán a statisztikánk adatai is megjavulnának és négy esztendő alatt a hatóság elleni erőszak esetei nem emelkednének 64 százalékkal, ha ezeknek a bűncselekményeknek az esküdtbíróóság volna a bírósága. XIV. Lajos ordinance criminelje a főbenjáró bűnügyekben eltiltja a védelem igénybevételét, de kisebbekben megengedi. Körülbelül ilyen elven alapszik az esküdszék, amely legkevésbé ép a politikai ügyekre terjed ki, azokra az esetekre, ahol kétségtelenül leginkább van szükség az esküdszékre.

Az esküdszéki tárgyalások legfőbb hibája: az esküdtek túlságos passzivitása. Az esküdtek nem dönthetnek a bizonyítás kérdésében, kényszerítő befolyásuk nincs a kérdések feltevésében. Döntő szóval nem szólhatnak a büntetés kiszabásába. Pedig az, aki a bűnösség kérdésében dönt, helyes szabályozás mellett dönthet abban a kérdésben is, hogy minő tanukat hallgassanak ki, minő okiratokat olvassanak fel, minő büntetést szabjanak ki. A társadalom szempontjából sokszor fontosabb a valódiság teljes bizonyítása, mint a burkolt ügyet befejező felmentő ítélet. Alaptalan felmentésekről kevesebbet lehetne panaszkodni akkor, ha az esküdteknek befolyásuk lehetne arra, hogy minő irányban kapjanak kérdéseket és mekkora legyen a kiszabott büntetés. És ez a tárgyalásban való aktív részvétel, az esküdteknek már a tárgyalás kezdetén való testületi megalakulása, elnökválasztása előidézné azt is, hogy az esküdtek sokkal nagyobb figyelemmel és érdeklődéssel kísérik a tárgyalás menetét. Az esküdszéknek egy mai pszichológusa mondotta, hogy az esküdtek

* L. Mehring: *Die neue Zeit* XII. I. 417. o. „Mi a mai esküdszékekről sok jót nem mondhatunk, de a hivatalos jogszolgáltatás szerecsenei mellett fehér színt játszanak.”

valóságos izoláló padon ülnek, testileg úgy mint lelkileg. Ezt a káros izolálást megszüntetné egy olyan rendszer, amely teljesen izolálná az esküdteket a verdikt meghozatalánál, de a legteljesebb befolyást biztosítaná részükre a tárgyalás folyamára. Ma a javaslat szerint nincs befolyásuk a tárgyalásra, de nincsenek izolálva a verdikt hozatalakor.

Egy másik fontos követelmény: ahol bürokraták és laikusok érintkeznek, ahol a laikusoknak szerepet adunk állami ügyek intézésében, ezt a befolyást teljesen ellensúlyozza és lerontja, ha a bürokrácia a maga argotját használja a polgárokkal való érintkezésben. Ez a jogászai tolvajnyelv egyik leghatározottabb akadálya a mi esküdtzéki intézményünk egészséges fejlődésének is. Az elnök kitanítása rendszerint olyan jogi előadás, amelyet a jogászok unalommal hallgatnának végig az egyetemen. A bíróság kérdései pedig olyan érthetetlen és nyakatekert nyelven megírt kérdések, amelyekre nagyon gyakran jogászok sem tudnának feleletet adni.

Húsz Ábrahám elleni perben a következő főkérdésre kellett az esküdteknek válaszolni:

„Bűnös-e Húsz Ábrahám vádlott abban, hogy Hantó Vaszily sértettnek a Petrova-visóvölgy közötti állami útvonalon, 1906 december 22-én este 6—7 óra körüli időben, előre megfontolt szándékkal való megölését, mely előre megfontolt szándék Húsz Ábrahámnál, a Petrováról-Visóvölgyre indítandó postajáratot szállított nagyobb összegű pénz eltulajdonítása céljából, a postajáratot kísérő csendőr és postakocsis megölésének már 1906 ősz közepe tájától való tervezésében, annak végrehajtására ifjú Filipcsuk Jónás Luj Jónás, Perl Fischer Luj Slojmi, Biláskó Vaszily a Iványi Perl Léb Luj Mendel és Mihálka János (helyesen Vaszily) vádlottak személyében alkotott szövetség szervezésében az elkövetésre alkalmas hely kiválasztásában, az ölesre, valamint a kifosztandó postaláda feltörésére alkalmas eszközök megvásárlásában, a fennevezett vádlottársai mindegyike által kifejtendő tevékenység, azoknak a rablás folytán nyerendő haszonból való részesedésük arányának meghatározása iránt folytatott tanácskozások döntő irányításában, vádlott társaiban — a tervezés első idejében — tapasztalt ingadozás legyőzésében és azoknak a tervbe vett fentebbi bűncselekmények elkövetésére, illetőleg azok szándékos előmozdítására és könnyítésére vonatkozó elhatározásuk megszilárdításában, a rablásból nyerendő pénznek a vádlottársak között leendő felosztására való készségében, a rablásból származó tárgyak, valamint a büntettek nyomainak eltüntetésére alkalmas módok megbeszélésében, vádlott társainál a büntettek felfedeztetése iránt táplált aggályok és kétségek eloszlatásában, a büntettek végrehajtása módjainak huzamosabb időn át való higgadt mérlegelésében és a tervbe vett büntettek, a megállapított terv szerint való végrehajtás után Mihálka János vádlottnak miként való magatartására adott tanácsadásban, vele a rabláson nyert pénzen — rejtkehelyen — éjnek idején történt osztozkodásban, valamint az elrabolt postaszákok és ajánlott levelek eltüntetésében nyilvánult, Mihálka János vádlott által az előre megfontolt szándékkal való öles elkövetését, nyomasztó vagyoni helyzetének előtte ismételtelen való felemlegetésével és ezzel kapcsolatban

a tervbe vett büntettek útján szerzendő nagyszámú pénzzel való kecsegtetésével, ily módon a büntettek elkövetésétől való vonakodása legyőzésével, a tervbe vett ölések elkövetésére alkalmas személyi tulajdonságainak kiemelésével, a felfedeztetés iránt táplált aggályai eloszlatásával, a tervbe vett büntettek gyorsan való kivihetőségének kiszínezésével, szándékosan előmozdította és könnyítette, továbbá Perl Lébet, Perl Fischelt és Filipcsuk Jónást a személyüket, illetőleg vagyonukat érhető veszéllyel való fenyegetéssel úgy ezeket, mint Biláskó Vaszylyt, bennük a pénz utáni vágyakozás felkeltésével és valamennyi vádlottársát a tervbevett büntettek elkövetésére irányuló szövetkezet létrejöttének és az elkövetésre alkalmas egyének vállalkozásának eléjük terjesztésével, a tervbevett bűncselekmények tekintetében tett ellenvetések cáfolgatásával, az elkövetés körül tanúsított késlekedés miatt tett szemrehányásokkal, a késedelem veszélyének hangoztatásával és a kivihetésre való buzdítással, sértett megölésének előmozdítására és könnyítésére szándékosan reábirta, úgyszintén a cselekményből származó haszon biztosítása iránt, valamennyi vádlott társával megelőzőleg egyetértett?

Igen vagy nem?”

Csoda-e ily körülmények között, ha az esküdtek jogi tévedéseket követnek el, ha az esküdtek félreértik a bírák kérdéseit. Az igazságügyminiszter úr gúnyosan emlékszik meg egy esetről, amikor az esküdtek nem látták fennforogni az előre megfontolást, mert szerintük a vádlott megfontolatlanul cselekedett. Egy csomó anekdota kering az esküdtek tudatlanságáról. De egészen más színben tűnik fel a dolog, ha tudjuk, hogy az esküdti tévedéseket a tárgyalásnak minő vezetése, az elnöknek minő kitanítása, a kérdéseknek minő feltevése előzte meg. Az érthetetlen jogász nyelvnek és a laikus bíráskodásnak a találkozásából fakad ez a számos „humoros” esküdszéki verdikt. S az ilyen tévedés, amelyik bírói hibából ered és rendszerint bírói kézzel orvosolható mennyivel ártatlanabb, mint a szakbírák tévedése. Ha az esküdt a jogos védelem határának túllépését látja abban, ha a védő több, mint két órán át beszélt, akkor az ilyen izolált tévedés sokkal kisebb jelentőségű, mint amikor bírák zsarolás miatt ítélik el azokat, akik jogos követelésükért fenyegetőznek, vagy amikor zsarolás címén büntetik meg a sztrájkolókat, amikor büntetik mások bűncselekményeiért azt, aki belesodródott egy csoportba, a mitgefangen-mitgehagen elve alapján, amikor a hatóság elleni erőszak bűncselekményénél fegyverrel léptetik elő a vasvillát, sőt a seprűnyelet is, vagy amikor, amint a világ egyik legjogtudósabb bírósága, a német *Reichsgericht* tette, nem semmisítik meg azt az esküdszéki eljárást, amikor az esküdt a tárgyalás közben aludt, vagy megesketik az aggsági elmebetegségben szenvedő öregasszonyt, mert bárha elméje gyenge, de fél tudja fogni az eskü lényegét. Szakbírák távolról sem tévednek kevesebbet, mint az esküdtek, csak más a tévedésüknek az iránya. Az esküdt inkább a vádlott javára, a szakbíró inkább a vádlott terhére téved.

Az esküdti tévedések száma mindenesetre jelentékenyen megfogyna, ha az elnök egyszerűen és világosan, érthetően és plasztikusan

beszélne velük és ha stilisztikai monstrumok helyett szabatos, rövid, világos kérdéseket intéznének hozzájuk. Degré bíró, az esküdtszéki intézmény egyik alapos ismerője említi, hogy gyakorlatában az esküdtbíróásra nézve határozottan kedvező tapasztalatai vannak. Az eredmény, legalább részben annak köszönhető, hogy bíró kollégái és ő az esküdtszék elé terjesztett kérdésekben világosságra és rövidsége törekedtek.*

Nem is szólok részletesen arról, hogy mennyire paródiája a szóbeliség és közvetlenség elvén nyugvó esküdtszéki eljárásnak, amikor a vádlott nyelvét nem értő esküdtek a tolmács rossz fordításából értesülnek a vádlott vallomásáról és védekezéséről. Deák Ferencz, az esküdtszéki gondolat egyik legelső propagátora Magyarországon nem így képzelte a magyar esküdtszéket és a nemzetiségi irodalom szűk publicitása az oka annak, hogy nem tudunk annyi nyelvkülönbség okozta törvényszéki és esküdtszéki justizmordról, mint amennyiről pl. Belgium története beszél.

Milyen lesz a jövő büntetőbíróága, azt ma nehezen lehetne eldönteni. Kétségtelen, hogy igen nagymértékben fog függni a jövő büntetőjogától. Az abszolutizmus joga mellett a kötött bizonyítási rendszer garancia volt. Ma nyűg. Lehet, hogy a távoli jövő az esküdtszékben nem fog alkotmányjogi és igazságszolgáltatási garanciát látni. De hogy ma az, ez kétségtelen. S a legfőbb érv az esküdtszék mai jelentősége mellett éppen az, hogy milyen idők és milyen emberek törnek ellene. Az általános választójog értékét a széles néptömegek részére legjobban talán az bizonyítja, hogy bizonyos csoportok minő elkeseredéssel ellenzik. Abban a nagy vitában, amely az esküdtszék problémája körül folyik, egy igen jelentékeny és új argumentum lépett az esküdtszék mellett szóló érvek sorába. Ez az argumentum: a mai magyar kormány esküdtbíróági javaslata.

* *Az 1911-es országos jogászgűllés irományai.* I. k. 1 füzet 124.